

DOI: 10.60940/Haide2023.12.5

MARIA PILAR PEREA SABATER

Universitat de Barcelona
mpilar.perea@ub.cat
ORCID: 0000-0001-5846-0593

ELS CASTELLANISMES EN LA CORRESPONDÈNCIA DE JOAN MARAGALL

THE CASTILIANISMS IN JOAN MARAGALL'S CORRESPONDENCE

Resum:

Aquest treball descriu els castellanismes lèxics, morfològics i sintàctics que foren emprats per Joan Maragall en un corpus epistolar format per 397 documents. El corpus, que abraça el període comprès 1890 i el 1911, s'ha extret dels quatre volums que apleguen la correspondència de l'autor i que foren publicats entre 1930 i 1936. Aquests conformen, amb altres 21 volums, les obres completes que van ser dirigides per Joan Estelrich i publicades per Sala Parés Llibreria. La correspondència propicia, en alguns casos i en funció del destinatari, l'ús d'un llenguatge més espontani i més pròxim a l'oralitat. Els castellanismes lèxics que s'hi troben són els propis de l'època, i destaquen en un nombre molt inferior els castellanismes de caràcter morfològic i sintàctic.

Paraules clau: Joan Maragall — contacte de llengües — castellanismes — epistolari

Abstract:

This work describes the lexical, morphological and syntactic Castilianisms used by Joan Maragall in an epistolary corpus made up of 397 documents. The corpus, which covers the period between 1890 and 1911, has been taken from the four volumes that collect the author's correspondence and that were published between 1930 and 1936. These volumes are integrated, together with other 21, in the Maragall's complete works which were directed by Joan Estelrich and published by Sala Parés Llibreria. The correspondence favors, in some cases and depending on the addressee, the use of a more spontaneous language closer to oral-ity. The lexical Castilianisms found are typical of the chronological period. There are a much smaller number of Castilianisms of a morphological and syntactic nature.

Key words: Joan Maragall — language contact — Castilianism — correspondence

1. Introducció

L'obra literària de Joan Maragall i Gorina és molt extensa, com ho demostren els vint-i-cinc volums de les seves *Obres completes*,¹ que van rebre el qualificatiu d'«edició definitiva», i que veieren la llum entre els anys 1929 i 1936. Dirigides per Joan Estelrich, foren editades pels fills de l'escriptor i publica-des per Sala Parés Llibreria. Els toms contenen textos en català i en castellà i reuneixen nombrosos

¹ Hi ha quatre edicions d'*Obres completes* de Maragall: els onze volums, editats per Joan Gili (1912-1913); els vint-i-cinc volums de l'anomenada «edició definitiva» (1925-1936); el volum de l'Editorial Selecta (1947) i els dos volums de la mateixa editorial (1960-1961). S'ha triat la segona edició perquè conté l'epistolari.

articles, entre altres, les «Notas críticas de literatura catalana», els «Elogios», els *Himnes homèrics*, les *Fisonomías de santos*, la versió catalana d'*Eric d'Offerdingen* de Novalis, l'«Elogi de la paraula» i altres escrits, *Nausica*, un aplec d'estudis biogràfics, traduccions, discursos, pròlegs i al·locucions, i també un extens epistolari.

Per estudiar adequadament la presència de castellanismes en l'obra de Maragall cal recórrer principalment als textos més espontanis, atès que, en les seves composicions, tant en prosa com en vers, s'aprecia, com indica Casals (*La llengua*), la voluntat de crear una llengua literària dignificada (Maragall *Elogi* 89) mitjançant l'aplicació d'uns recursos retòrics que, malgrat la simplicitat resultant, s'allunyen d'una parla natural o d'un registre fins a un cert punt col·loquial. Malgrat el grau de formalitat que implica el gènere epistolar, s'ha considerat que la correspondència de Maragall ofereix, en funció de la confiança que podia tenir amb el destinatari, mostres d'una certa familiaritat i espontaneïtat en el llenguatge. Per aquest motiu, s'ha pres com a referència en aquest treball el corpus format pel contingut dels 4 volums de les *Obres completes* que, publicats entre 1930 i 1936, apleguen 397 cartes adreçades en català a diversos corresponents.

2. Els castellanismes del català vs. els manlleus del castellà

Quan dues llengües es troben en contacte per proximitat geogràfica és inevitable que es produeixi una fluctuació, un intercanvi, especialment de caràcter lèxic, entre l'una i l'altra. És ben sabut que la relació del català respecte del castellà, que arrenca de lluny, no ha estat d'equilibri, sinó de desigualtat. I, amb el coadjuvant dels avatars de caràcter polític, social i cultural, la llengua dominadora ha exercit —i encara exerceix— un influx notable sobre la composició lèxica de la llengua dominada, i, d'una manera no tan declarada, però també contundent, en la morfologia i en les construccions sintàctiques. Maragall era prou conscient d'aquesta situació, que tenia gran transcendència en la creació literària de final del segle XIX i començament del segle XX. Com afirma en el discurs «El catalanisme en el llenguatge» (*Elogi* 85):

A Catalunya, durant segles, per causes històriques encara no prou enfondides, mentres el català ha sigut el llenguatge viu i corrent, el castellà ha sigut el llenguatge de les idees generals i el literari. Aquesta divisió és contra naturalesa, perquè les idees generals, la poesia, no són pas cosa diferent de les idees pràctiques i concretes, sinó que en són, com aquell qui diu, la vaporització i el resplendor: l'ésser-ho també en el llenguatge és lo que en constitueix la vida normal i fecunda, la unitat; el no ésser-ho és descomposició, és mort. Un poble amb aquella doble expressió és un poble esguerrat, és un monstre; els monstres solen tenir la vida curta i miserable, i en tot cas no fructifiquen, són estèrils: així ha estat, durant segles, el poble català en quant a literatura.

La influència del castellà té la seva projecció pràctica en la presència de castellanismes tant en els discursos orals com en els escrits, alguns dels quals, encara que en petit nombre, ja es poden detectar en el fragment citat de Maragall. Cal distingir, però, com fa Bruguera (66), entre els manlleus del castellà introduïts al llarg de la història, els quals, en ser acceptats, s'han integrat en el cabal lèxic del català, i

les formes castellaneres, considerades barbarismes, que han de ser eliminades, malgrat l'ús prou general que se'n fa.

Els primers castellanismes en català es van plasmar en l'escriptura ja a mitjan segle XIV, com va observar Germà Colón (*El lèxic*) Colón i se'n va incrementar considerablement el nombre a partir del segle següent. Alguns foren assimilats al llarg del segle XX, com ho mostra el *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC), de Pompeu Fabra (1932), que incorpora, entre altres, termes com ara *boda*, *tarda*, *totxo*, *curandero* o *gandul* (Bruguera 66-73). Actualment, el *Diccionari* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2) ha admès mots com *caldo*, *cuidar*, *curar*, *afició*, *entregar*, *borratxo*, *maco*, *alarit*, *empleat* o *guapo*, que havien estat molt de temps proscriu.

Altres castellanismes, d'ús força antic i general, no han estat acceptats en el cabal lèxic normatiu. Es tracta de mots com ara *despedir*, *medir* (s. XV), *enterar*, *carinyós*, *tonto*, *pèsam*, *apoiar*² (s. XVI-XVII), *disfrutar*, *bulto*, *carinyo* o *xispa* (s. XIX-XX). Una bona part d'aquests termes apareixen en les cartes de Joan Maragall.

En el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) es troba, en relació amb els castellanismes, encara una altra distinció. En alguns lemes, s'hi inclou l'etiqueta «castellanisme», just en la part superior de l'entrada, que pot anar seguida en ocasions per les valoracions d'«inadmissible», «inacceptable» o «vulgarisme». En altres lemes, apareix la seqüència «pres del castellà», la qual normalment se situa en la part inferior, concretament en l'apartat corresponent a l'etimologia. En el primer cas, es tracta de castellanismes refutables; en el segon cas, sembla que es podria tractar de manlleus, equivalents als que provenen del francès o de l'italià, i, per tant, no adquiririen cap valoració negativa. Amb tot, i examinant alguns d'aquests mots, que també apareixen en la ploma del poeta barceloní, es tracta de castellanismes ara com ara no admesos. És el cas d'*acera* (1890),³ *engorrós* (1909), *ensajar* (1910) o *desagraviar* (1911).

Altres termes consten en el DCVB, obra que, com és ben sabut, té un caràcter descriptiu, i no ho són pel DIEC2, que és el diccionari normatiu que s'ha pres com a referència. Es tracta d'alguns mots emprats per Maragall: *apurar*: 'no s'apuri' (1900), amb el significat de «[p]reocupar molt, fer perdre la tranquil·litat per un perill o per una gran dificultat»; *enfondar* (1911), en el sentit d'«aprofundir», que el DCVB documenta a l'Empordà i el considera un derivat de 'fondo'; *inclusive* (1893), amb valor adverbial i amb el significat d'«inclusivament»; *sèriament* (1906), amb el significat de *seriosament*. També la locució 'per de prompte' (1893), amb el valor semàntic de «de moment, per començar», és inclosa en el DCVB.

2 Alguns cops els castellanismes provenen del llatí o d'altres llengües però es transmeten al català a través del castellà: Colón («Reflexions» 135-137) en parla en relació amb el mot *apoiar*, que és un italianisme, el qual deu haver passat al català a la darrera del segle xv a través del castellà.

3 La xifra entre parèntesis indica l'any (o l'interval d'anys) en què el terme fou registrat en l'epistolari de Maragall.

Altres casos acceptats pel DCVB:

a) quan es tracta de variants formals: *acert/encert*; *sentada/assentada*: *enyoro aquelles sentades* (1911), amb el significat de «[c]onversa seguida sobre un punt interessant»; *cobdiciar/cobdiciat* (1903-1908), amb el sentit de 'desitjar desordenadament', basant-se en el fet de l'existència de *cobdícia*; *fusellament* (1890), com a forma sinònima d'*afusellament*; *germe/germen*: *el germe d'això* (1911);

b) quan es tracta de formes, segons aquest diccionari, procedents directament del llatí: *mentar* (1907), amb el significat de «mencionar; pronunciar»; *atemperi* (1903) en el sentit de «reduir a la intensitat justa o normal d'una cosa»;

c) quan es tracta de paraules d'origen etimològic dubtós, encara que, en realitat, sembla que la procedència és castellana: *agotament* (1903); *alcançar* (1902-1907) («de *ençalçar*, per metàtesi, o més probablement pres del cast. *alcanzar*»); *despedir* (1890-1903) («del llatí *expedire*, 'deixar anar', amb canvi de prefix (*des-* per *es-*) probablement per imitació del castellà *despedir*»).

3. El corpus utilitzat

Malgrat que la Biblioteca de Catalunya ha publicat en línia un bon nombre de cartes manuscrites de Maragall (<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/search/searchterm/epistolari>), aquest estudi pren com a referència el contingut dels 4 volums d'epistolaris que integren les seves *Obres completes*. És cert que, com s'indica en els «Advertiments editorials» del primer volum, que recull les cartes adreçades a Antoni Roura, els textos han estat relativament normalitzats ortogràficament (EP1 22), tot i que, si ho han estat de manera sistemàtica, s'han aplicat, en aquell volum, els criteris existents l'any 1930. Aquest fet no afecta qüestions estrictament lèxiques ni sintàctiques, atès que l'ortografia sols ha incidit en la manera de representar alguns dels mots (*quarteto*, *qüentet*), però no ha alterat la fesomia de termes com ara *menos*, *concebir* o *adiós*. Tampoc no han quedat afectades les estructures sintàctiques ni les formes morfològiques.

Els destinataris de les cartes de l'escriptor barceloní són molt diversos, i cal tenir en compte que el lèxic i l'estil utilitzat per l'emissor varia d'acord amb el tipus de relació personal i amb el grau de familiaritat que existia amb el receptor.

3.1. Els destinataris de les cartes de Joan Maragall

A continuació, s'indica el nom de les persones a les quals Maragall adreçà la correspondència d'acord amb la disposició en què apareixen en cadascun dels quatre volums. Al costat es fa constar el nombre d'escrits publicats i els anys en què tingué lloc la relació epistolar. No es prenen en consideració les cartes adreçades a Miguel de Unamuno, Gabriel Miró, Felipe Cortines Morube, Joan Mañé i Flaquer, Ángel Osorio Gallardo, Juan D. Berrueta y Bernardo G. Candamo, que foren redactades íntegrament en castellà.

Volum I (1930): **Antoni Roura (86)**, 4 en castellà; 1886-1909).

Volum II (1931): Joaquim Freixas (19, 9 en castellà; 1881-1911), Lluís Lluís (15, 10 en castellà; 1886-1911), Josep Soler i Miquel (7; 1891-1893), Felip Pedrell (12, 10 en castellà; 1900-1911), **Carles Rahola (35)**, Josep Torras i Bages (6; 1907-1911), Pere Corominas (11; 1902-1910).

Volum III (1936): **Josep Pijoan (58)**; 2 en castellà, 1902-1911), Eugeni d'Ors (2; 1909-1910), Francesc Pujols (4; 1903-1907).

Volum IV (1936): Víctor Català (22; 1902-1907), Salvador Albert (14; 1906-1910), Enric de Fuentes (19; 1901-1911), Pere Bosch Gimpera (7; 1910-1911), Enric Prat de la Riba (5; 1900-1905), Josep Dachs (5; 1908-1911), Josep M. de Sucre (5; 1905-1911), Joan Llongueres (5; 1904-1908), Ignasi Casanovas (4; 1907-1910), Carme Karr (4; 1906-1911), Joan Pérez Jorba (4; 1902-1911), Francesc Cambó (3; 1907-1911), Joan Alcover (3; 1904-1911), Josep Serra (3; 1907-1910), Antoni Gaudí (3; 1906-1907), Josep Conangla i Fontanilles (3; 1905-1911), Joaquim Ruyra (2; 1907-1911), Apel·les Mestres (2; 1908), Eveli Dòria i Bonaplata (2; 1908-1911), Ignasi Iglesias (2; 1908-1910), Enric Morera (1; 1906), Josep M. López Picó (1; 1910), Alfons Maseras (1; 1907), Ramon Rucabado (1; 1910), Josep Pous i Pagès (1; 1906), Prudenci Bertrana (1; 1909), Jaume Bofill i Mates (1; 1909), Joan M. Guasch (1; 1910), Narcís Verdager i Callís (1; 1900), Ricard Aragó (1; s/d), Felip Cortiella (1; 1910), Josep Rogent (1; 1910), Domingo R. Perés (1; 1909), Pere Torné Esquius (1; 1906), Carles Vidiella (1; 1909), Josep Armangué (1; s/d), Emili Guanyavents (1; 1910), Narcís Roure (1; 1910), Joan Presas (1; 1911), Antoni Busquets i Punset (2; 1907-1910), Cosme Vidal i Rossic (1; 1896), Joan Malagarriga (2; 1910-1911), Ramon Vives Pastor (1; 1911), Joan Oller i Rabassa (1; 1909).

Com s'ha pogut observar, el primer volum recull la nombrosa correspondència que Maragall va adreçar a Antoni Roura, mentre que la resta aplega escrits dirigits a diversos destinataris. És el quart, en particular, on la nòmina de receptors és més extensa i inversament proporcional al nombre de cartes que reberen. A més de Roura, els destinataris amb el nombre més elevat de missives foren Josep Pijoan i Carles Rahola.

Tornant al primer volum, Roura, advocat i registrador de la propietat barceloní, fou l'amic més íntim de Maragall. N'havia estat company a la Facultat de Dret i hi compartí aficions musicals, literàries i culturals, com també les tertúlies a l'Ateneu Barcelonès. L'any 1890 es traslladà a les Filipines, on continuà exercint el seu ofici i és aleshores quan s'inicia una fecunda relació epistolar. S'han conservat quatre cartes redactades en castellà entre el 1886 i el 1887, les primeres que obren l'epistolari; la resta foren escrites en català.

Carles Soldevila, prologuista del primer volum, fa referència a les cartes com a documents que es caracteritzen per «l'accent de l'espontaneïtat i de la impremeditació» (EP1 8). I continua: «Rares vegades s'hi apunta la precaució del literat ni del mundà; mai no s'hi troba la coqueteria de l'home cèlebre que compon les seves actitud més íntimes, que es fabrica una ingenuïtat interessant, a fi de produir un efecte determinat en una futura massa de lectors o de crítics» (8), unes característiques que també s'esmunyen en algunes cartes de l'epistolari, fins i tot les que Maragall adreça a Josep Pijoan, igualment

força nombroses, i on s'aprecia un to més aviat paternal. Un estil literari evident s'aprecia en l'epistolari enviat a Carles Rahola.

Si els documents remesos a Roura traspuen els aspectes més humans de la personalitat de Maragall, alhora que inclouen interessants notes biogràfiques i aspectes essencials del seu pensament literari, són també unes mostres valuosíssimes de parla espontània; i és on els castellanismes propis de la llengua oral flueixen amb més llibertat. D'altra banda, el nombre d'escrits i el llarg període que abraça l'epistolari en català (1890-1910), que es tanca amb la mort de Roura, permetrien de veure, en el cas que existís, algun tipus de progressió (creixent o decreixent) en l'ús del castellanismes. El cert és que aquesta correspondència és la que inclou el nombre més elevat de manlleus lèxics (280), xifra que disminueix notablement —per raó també de la proporció d'escrits— en els textos tramesos a Josep Pijoan (87), Carles Rahola (25), Víctor Català (24), Josep Soler i Miquel (21), Enric de Fuentes (17), Pere Bosch Gimpera (9) i Pere Coromines (9), que, en general, són els destinataris d'una xifra més elevada de cartes. En la resta de receptors, els castellanismes no superen les 6 ocurrències.

Deixant de banda la temàtica tractada, són rellevants, en l'epistolari, determinats trets que permeten comprovar-ne el grau d'espontaneïtat: a) la manera com Maragall s'adreça al destinatari (normalment fa servir el cognom i de vegades el nom i el cognom, seguits (o no) d'«Estimat amic»), b) la fórmula de tractament emprada (l'ús gairebé general de «vostè») i c) la manera com signa (normalment, amb el nom sencer, amb la inicial i el cognom o amb el cognom tot sol). Totes aquestes característiques discrepen del que es pot apreciar en les cartes que va adreçar a Antoni Roura. Maragall inicia l'escrit fent servir el nom de fonts «Anton», per bé que, de vegades, empra sols el cognom o, amb to sorneguer, «Senyor Roura». El tractament sempre és de «tu» i, llevat d'algun cas en què signa amb el cognom, en general tanca la carta amb «Joan» o «Joanet». Sols un cop, l'octubre de 1903, signa «Johan», tot aclarint entre parèntesis: «veig que ara s'escriu aixís amb h».

Els escrits adreçats a Roura, doncs, són els més idonis per detectar-hi castellanismes de caràcter oral; i és en aquests textos on també apareixen manifestacions d'afecte, alguns col·loquialismes i fins i tot mots que es podrien considerar de caràcter idiolectal o termes molt familiars, d'alguns dels quals es desconeix el significat. Es tracta d'*estragida* (1897), com a variant d'*estergida* (cf. DCVB, s.v. *estergir*: Marcar un dibuix a una superfície aplicant-hi un paper o una placa on el dibuix està retallat o puntejat i passant-hi l'estergidor: «Ja vaig rebre la petaca amb aquella firma tan graciosa i tan ben estragida per la gent tova i oliosa dels teus antics dominis» (EP1 171); *calandrana* (1903): «Ah! grandíssim calandrana!» (EP1 221); *muretons* (1890): «Ah! Barcelona, Barcelona, ciutat burgesa, humida, aplanadora, ah burgesia, ah muretons i flassades, gènere tou i de poca consistència, ah mitjanja, en riquesa, en posició, en tot, ah! símbol de tota mitjanja, tu Barcelona m'has ben fotut!!!...» (EP1 70); *rebotavant* (1893): «'M'emprenya (ja ho saps) que t'estiguis ací al rebotavant en aqueixa altra part del món pensant sempre que quan rebo carta teva ja pots ser un mort un mes ha» (EP1 106); *baquio* (1894): «en compensació a no tenir anarquistes, us inquieten els *baquios*» (EP1 137).

3.2. Casos de canvi de codi

En diverses cartes apareixen mots o expressions en cursiva o entre cometes. En alguns casos, aquest marcatge mostra la voluntat de Maragall de ressaltar algun concepte o de singularitzar alguna idea: «del modo de *menar* la malaltia» (1901), «en lo *nostre* Diario de Barcelona» (1892), «mira de reüll al “*senyor*”, al que vol disfrutar» (1890); i, encara, en algun cas, afegeix l'aclariment semàntic entre parèntesis: «“fosfenos” (Ilumenetes)» (1890).⁴ És cert, igualment, que l'escriptor fa servir aquest recurs en alguns estrangerismes—«en totes les seves històries hi ha un moment que un es sent “empoigné”» (1906), «influenza» (1890), «grippe» (1890) –, per bé que n'hi ha diversos que no estan assenyalats de cap manera: «chaflà» (1890), «cotillon» (1910).

Amb tot, quan el mot o l'expressió en qüestió és en castellà, en algun cas se suscita el dubte de saber si el marcatge és per indicar el mot foraster o simplement per ressaltar-ne el significat. Cal destacar, d'altra banda, que la presència d'aquestes formes marcades és molt més freqüent en l'epistolari adreçat a Antoni Roura. Mots com ara «bueno» (1899), «*Bueno, bueno...* gosem el moment» (1908), «huelguistas» (1890), «huelgas» (1892), *folleto* (1904), «lo “pollo” C.» (amb el significat d'home jove') (1891), però «lo pollo “C.”» (1890), apareixen, en les cartes, alguns cops assenyalats en cursiva o cometes i d'altres sense cap marca. Hi ha també calcs del castellà que apareixen sense cometes: «que a la cuenta ha vingut» (1890), «senyor marino» (1891), «t'arrendo la ganància» (1890). Numèricament, cal destacar l'ús de la locució adverbial 'de tots modos'. En un escrit adreçat a Roura, Maragall sembla proscriure-la, posant-la en cursiva, i afegint-hi un comentari: «*de tots modos*, que deia aquella beneïta» (1896). En aquest cas, en realitat, té la funció de ressaltar la construcció, atès que aquesta locució apareix 26 vegades en les cartes redactades per Maragall en el període comprès entre 1901 i 1911.

D'altra banda, es poden considerar mostres de canvi de codi, és a dir, d'alternança entre català i castellà en els textos, les expressions següents: «per parents i coneguts gratis “a juicio de la comisión”» (1892); «La plaça de Catalunya [...] la van posant que sembla un joc de paciència per criatures: *cercas* per qui, *cercas* per allà, fileres d'arbrets pel dret, fileres pel tort» (1894); «que amb los esmails feia son pare en la *chimenea*» (1890); «L'Hans judicial és un xicot d'aquí de la meva edat, *corrido*, [amb el significat, com recull el DLE, 'Dicho de una persona: De mundo, experimentada y astuta']. aristòcrata» (1896); «fent *de tripas corazón*» (1890); «segons *dicho* de la mare de la meva dona “Parece que Dios haya dicho ¡Agua va!”» (1894); «Jo m'els miro *en el redondel*» (1893); «amb la mirada perduda *en el vacío*» (1892); «no li costa cap diner, sinó per “los suntuosos trajes y magnificas decoraciones”» (1890); «es dedicava a donar *sablasons*» (1893); «...trasbalsar tota la família, dona, criatures, raspes, *mundos*» (1895), «bressols, etc.; mirant fins amb “gemelos”» (1890); «la primera *lata* és inevitable» (1890); «vaig fer un “suelto” crític en lo Diari» (1891); «me deixaria perdre un bon *pico*» (1900); «“quinteto” de Schumann» (1890); «Ahir vaig anar a les “regatas”» (1890), «poso la direcció una mica a l'*albur*» (1890).

4 Segons el DLE, s.v. *fosfeno* «Sensación visual producida por la excitación mecánica de la retina o por una presión sobre el globo ocular».

El canvi de codi també s'aprecia en cartes que Maragall va adreçar a altres remitents. Per exemple, «A la cuenta estava com de jove de companyia» (1904), «aquells celos de poble» (1908); «que es veu que ha cuajado» (1910); «té raó... però s'hi ensanya» (1910); «ens llamem l'un a l'altre» (1906); «Fins ahir em vaig refiar de veure'l aviat. Però ni visto ni oido» (1907); «El seu esperit és or mate» (1907); «Això sembla una gàbia de monos sabios» (1903); «però això no quita que jo l'enyori» (1906); «Però això no quita, al contrari, m'ajuda» (1909); «quan un americano en va donar sis se'l va haver de quedar» (1910).

4. La classificació dels castellanismes

Es presenten a continuació els castellanismes que s'han extret de l'epistolari de Maragall, fent un apunt previ en relació amb l'ortografia. Els castellanismes es classifiquen segons el caràcter lèxic, morfològic i sintàctic. Els primers són els més quantiosos.

En l'epistolari, pel que fa a l'ortografia, per mor de la relativa regularització ortogràfica a què van ser sotmeses les cartes, hi ha poques solucions que siguin atribuïbles a la influència del castellà. Sols domina numèricament la forma *contar* en el binomi *comptar* vs. *contar*: *ja pot contar* (8) (1892-1910),⁵ tot i que també es poden trobar algunes formes correctes: *ha de comptar sempre* (3) (1907-1911). Altres grafies són fidels a la solució castellana: *atentat* (1896), *tantejar-ho* (1903), *carracas* (1893), *costipat* (1890), *traïdors* (1910) o *desseguida* (1896).

Quant a l'accentuació, hi ha dos mots que apliquen la tonicitat del castellà: *atmòsfera* (1895) i *aureola* (1910).

4.1. Castellanismes de caràcter lèxic

Com s'ha comentat, si es comparen amb els morfològics o amb els sintàctics, els castellanismes lèxics són els més nombrosos. Es poden agrupar, encara que sigui de manera relativa, segons la seva adaptació a la fonètica o a la grafia del català.

a) Castellanismes no adaptats

Aquest grup es compon de mots que reproduïxen la forma castellana sense adaptar-la gràficament, tot i que és possible que, oralment, hi hagués hagut una adaptació fònica en certs termes; per exemple, pel que fa a la reducció vocàlica de la sèrie posterior (*abandon*[u]), a la pronúncia en [θ] de la interdental castellana com a [s] o de l'uvular [x] com a [ʒ]). En algun cas, la forma derivada sí que mostra una adaptació. En aquest grup s'inclouen la majoria dels postverbals:

5 Els mots o expressions van seguits de dos parèntesis. El primer indica el nombre d'ocurrències; l'absència indica que sols n'hi ha una. El segon indica l'any o l'interval d'anys en què es troben documentats.

abandono (4) (1890-1905), *abarcar* (2) (193-1908), *acera* (1911), *acordar* [En el sentit de 'recordar': 'acordar-te de Barcelona'] (1902), *adefesio* (1890), *adorno* (1898), *agrado* (1903), *albacea* (1911), *andén* (1899), *ánimo* (7) (1890-1911), *aparato* (1905), *aplausos* (1903), *apremiar* (1905), *arrebato* (2) (1909-1910), *arreglo* (2) (1896-1903), *arrepentir* (2) (1902-1903), *asco* (1910), *asesino* (1890), *ataques de bilis* (1890), *autògrafo* (1904);
bailarina (1892), *bando* (2) (1890-1900), *banquete* (1893), *barato* (1906), *barco* (3) (1894-1896), *bolsista* (1890), *brutos* (1890), *bulto* (1890);
candeleros (1903), *candidato* (1893), *cielo raso* (1890), *ciervo* (5) (1892-1894), *clave* (1908), *cobros* (1892), *concebir* (2) (1911), *condes* (1891), *contacto* (1890), *contínuos* (___ ruixats) (1890), *creència* (1905), *cuidado* (3) (1890-1899);
datos (1911), *demagogo* (1890), *desafios* (1895), *desagraviar-lo* (1911), *descaro* (1903), *despedir-se/despedita* (5) (1890-1903), *desprecio* (1893), *destino* (1890), *dique* (1890), *disfrutar* (1890-1893), *ditirambo* (1908);
envios (1907), *escape* (1890), *escondida* (1906), *estreno* (1898), *estruendos* (1903-1904);
fallo (el ___) (1908), *fiera* (2) (1893), *folleto* (2) (1897-1904);
ganància (1890), *gasto* (2) (1899-1909), *gènere* (mal ___) (2) (1890-1894), *grave* (està molt ___ / veu ___) (3) (1890-1904), *grup/grupos* (4) (1890-1911) (o *grops*⁶ que diria en Casas i Amigó) (1890);
hèroe (3) (1899-1904), *hostigar* (1910), *huelga/huelguistas* (1890-1892);
índice (1890);
jamona i apetitosa (1891);
lata (te dec haver donat una ___) (1890), *lelo* (mig ___) (1891), *leves* (angines ___) (1893), *librepensador* (1897);
manto (___ vermell) (1903), *modelo* (1891), *modo* (*modo de pensar / a son modo / pel modo*) (16) (1890-1911), *mono* (*tinc un piset molt mono*) (1892);
oriündo (1901);
pagos (1892), *paro* (un ___ de mitja hora / després del ___ [probablement amb el sentit de 'vaga'] (2) (1890-1909); *párrafos* (1890), *periodo* (1890), *petardo* (2) (1890), *pillo* (*ah pilló*) (1891), *plan* (*sense ___*) (1903), *pontífice* (1890), *príncipes* (1891), *prototipo* (1908);
cuartet (2) (1890-1895), *querida* (*la seva querida*) (1892) / *querido* (*el querido*) (1892);
rato/ratet (5) (1891-1901), *rebeldia* (1893), *recabar* (1910), *recado* (3) (1898-1910), *recato* (1891), *regalo* (4) (1891-1904), *recreo* (1893), *resto* (*lo ___ del món*) (1890), *retrato* (8) (1890-1911), *ruídos* (1892), *rumbo* (1911);
saludo (1890); *sanguíneo* (1890), *senadores* (1891), *sombrero* (1898), *susto* (2) (1890-1893);
tabaco (1890), *tapete* (1894), *teatro* (5) (1890-1903), *teléfono* (1890), *tercetos* (1890), *terremotos* (1890), *terrenos* (1904), *tipo deliciós* (1890), *tiro/tiros* (3) (1890-1892), *tomo* (2) (1895-1903), *trance* (1893), *trasladar* (6) (1891-1906), *tremendo* (2) (1899-1911), *tubo* (2) (1890-1894).
 Es constata el manteniment de les grafies z [θ] i j [x]: *ajedrez* (3) (1890), *parejes de cavalleria* (1890).

6 Cal observar la vacil·lació, en aquells moments, en la forma que havia d'adoptar aquest mot; i que va provocar, uns anys més tard, que Alcover («¿Boldró o grup?», «Uns altres sinònims» i «Una nova clarícia») proposés l'ús de *boldró*.

b) Castellanismes adaptats, en els quals es fan servir en molts casos grafies catalanes (*ss, ny, qu*, etc.), que podrien ser resultat de la voluntat d'un certa normativització per part dels editors

abocetament (1907), *acert* (3) (1893-1911), *aconteixement* (5) (1894-1904), *adelantat/adelantada* (2) (1896-1898), *aduste* (1905), *agotat* (2) (1903-1910), *aislat* (2) (1896-1899), *alcançar* (22) (1902-1907), *ambient* (9) (1903-1911), *aplaçar/aplaçat/aplaçament* (7) (1897-1910), *apoio* (1910), *assombrar* (1907), *assunto* (2) 1893), *atareiat*⁷ (1904), *ateiant*⁸ *l'amor* (1910), *atrassat/atrassades* (3) (1893-1905), *averiguacions/averiguar* (2) (1903-1907);
calificada (1) (1896), *calitat* (3) (1891-1896), *cantitat* (1891), *carga/cargues* (___ *de cavalleria*) (4) (1890-1892), *carinyosa/encarinyat/carinyo* (4) (1890-1899), *cego* (1890), *còmplissos* (1910), *quarto/quartet* (4) (1890-1910), *qüentet/qüentos de criatures* (3) (1904);
defraudat (1908), *desapercibits* (1893), *descalabrats* (1893), *descontent* (subst.) (1904), *desempenyes/desempenyades* (2) (1890-1891), *deshauci* (1890), *desterro* (2) (1903), *dever/devers* (2) (1898-1900), *direcció* [en lloc d'*adreça*] (1893), *ditxós* (2) (1904-1911);
embarassoses (1890), *empenyo* (3) (1895-1904), *empleu* (1890), *engorrós* (1909), *ensaig* (1898), *ensajar* (1910), *entarugat* (1890), *enterat/enteri's* (3) (1898-1908), *enterro/enterros* (3) (1895-1903), *esparpento* (1890);
fastidi (1909), *fetxa/fetxes* (3) (1893-1909), *fixo* (*plaço* ____, *terme* ____) (7) (1898-1911), *fulletí/fulletins* (2) (1890);
gimnàssia/gimnàsia (2) (1892-1903);
hermós/hermosa/hermosament (10) (1890-1904);
inglès/inglesa (2) 1890-1894), *inserti/insertaran* (3) (1905-1908), *invadeixin* (1893);
llancers (1890), *lliurar*⁹ (1903), *lograr/logren* (21) (1891-1911);
medi (2) (1890) / *per medi* (1890), *mida* (*pres riguroses mides de prevenció*) (1890), *mitges* (*classes mitges*) (1909); en aquests casos, els termes adopten valors semàntics diferents dels normatius;
nombrament (1896);
pasmen (1891), *precís* (*és precís*) (1905), *prenda* (1899), *prendat* (1908), *promedi* (1905), *puesto*¹⁰ (6) (1890-1901);
reflecte/reflexo (1903), *retintinc*¹¹ (1890), *retrassades/retràs* (1890-1910), *ròtols* (1901);
sentat (*s'està* ____) (1894), *serio/sèries* (15) (1891-1911), *sigle* (1895), *silló* (1908);
*taleia*¹² (1894), *tonto/tontot* (3) (1890-1898), *tonteries* (1899), *atontat* (1903), *entonteix* (1911), *tuberies* (1890);
ventatges/ventatja (1899-1911);
xino/xinos (4) (1890-1903).

Altres casos:

7 De 'atareado' amb una semiconsonant antihlàtica.

8 Fa referència a *atjar*, en aquest cas també amb una semiconsonant antihlàtica.

9 Amb el sentit d'*alliberar* ('no es pensi que el buit estiuenc l'hagi de lliurar per sempre més de mi'), significat, però, que és admès en el DCVB.

10 Malgrat l'ús i la procedència antiga, el DCVB indica: "castellanisme introduït en el català des del segle XVI, però completament inoportú, substituïble pel mot català *lloc*."

11 Alteració del castellà *retintín*.

12 El DCVB inclou el mot *taleia* amb el significat de «[o]cupació o activitat fixa, assídua, que absorbeix l'atenció; dèria, idea fixa, insistent» i explica que «probablement del cast. *tarea*, modificat potser per analogia de *taleia* o de *atalaia*».

a) Ús de sufixos castellans: *aterrorisats/aterroritzats*¹³ (2) (1890), *aturmenta/aturmentadores/aturmentat* (6) (1892-1911);

b) Plurals en *-es*: *campanilles* (1901);

c) ? = [s]: *estupidès* (1896); *honradès* (1905); *gustasso* (1897); *plaço/plasso* (2) (1894-1899); *gosar* 'gaudir' (2) (1905-1908).

En poques ocasions, alternen, en els escrits de Maragall, les formes catalanes i les equivalents castellanitzades, i si ho fan és, en general, amb predomini de les segones. És el cas de *duques* (1891), però *ducs* (1898), *donar compte* (4) (1904-1910) però es va *adonar de què* (1904); *casi* (2) (1893-1898), però *quasi* (2) (1901-1904); *hermós* (10) (1890-1904), i un sol cas de *formós* (1906).

4.2. Castellanismes de caràcter morfològic

a) Morfologia nominal

S'adopta el gènere del castellà: *un calor* (1904), *la corrent* (___ *socialista*) (2) (1903-1911). *fulla/fulleta* ('de paper') (4) 1896-1907), *senyal (alguna ___)* (8) (1903-1911), *gran ventatja* (1903), *el xocolata* (1896).

Quant a la formació del plural, la solució *exquisites* (1890) és una còpia del castellà.

Per raó que Maragall fa servir sovint l'article 'lo' davant de substantius –*lo dia senyalat* (1890), *los anarquistes* (1890), *los imbècils* (1890), *lo piano* (1890), en especial en l'epistolari adreçat a Roura–, o de formes possessives, –*en lo seu gènere* (1890) –, és sistemàtic l'ús del *lo* neutre: *lo més bonic*, *lo que passa a Sans*, *no sé lo que era*, *lo millor que sàpiga* (1890-1911). Cal recordar que Moll (184-187) no en considera l'ús un castellanisme.

De manera majoritària, els possessius *nostre* i *vostre* no presenten article: «prò nostres fantasies» (1892), «en nostra última inoblidable estada» (1902), «hi crema nostre gran amor comú a Catalunya» (1904), «em plau molt vostre pensament» (1911). Aquest ús, però, pot tenir un afany cultista.

b) Morfologia pronominal

S'ha trobat algun clític absent, no atribuïble a la influència del castellà, en les combinacions de pronoms: *li asseguro* (1903) per *li ho asseguro* (1903), *li enviaré* (1903) per *l'hi enviaré*, tot reflectint les solucions orals.

¹³ Cal tenir en compte la tendència general del català en la selecció de models francesos i en el refús de les formes equivalents castellanques, cosa que s'esdevé sovint en la prefixació: cat. *condicionar*; fr. *conditioner*; cast. *acondicionar*; cat. *terroritzar*; fr. *terroriser*; cast. *aterrorizar*; etc. (Perea, «Préstamos»).

Sols hi ha una forma que es podria considerar incorrecta en relació amb la pronominalització del verb *riure*: *m'he rigut* (1903), bàsicament per mor de la construcció oracional: «Quan jo m'he trobat lluny de casa, i de lluny he seguit el moviment barceloní, m'he rigut, i m'he despreocupat, de moltes coses».

c) Morfologia verbal

S'observa en alguns casos, la flexió verbal de solucions no catalanes: *percebir* (1903), *permaneixi/permaneix* (2) (1890-1906), *refug* (catalanització de 'rehuye') (1904), *refundit* (1897), *estés/estéssim/estessis* (5) (1890-1910) («si no estés convençut»), *t'incloeixo* (2) (1890), *incloït* (1) (1893), *desaparescut* (1899), *favorescut* (1906).

d) Pronoms i adjectius indefinits

És sistemàtic l'ús de *demés* en diverses estructures: *lo demés / els demés / tot lo demés / totes les demés / en lo demés* (22) (1903-1911).

És molt freqüent l'ús de l'adjectiu indefinit *altre* sense l'article: «altra cosa que m'ha preocupat» (1894), «parlem d'altra cosa» (1906), «que es trobi altra vegada encaminat» (1911).

S'usa un cop el mot *vàries*: «vàries arroves de patates» (1890), allunyat del significat normatiu.

e) Adverbis

En els escrits de Maragall es registren els adverbis castellans següents: *antes* [«antes d'ahir», «antes que jo»] (4) (1891-1895), *luego* (1895), *menos* (15) (1892-1901), *ademés* (18) (1890-1911). S'usa també l'adjectiu *mal* (3) (1890-1909) («per ara no va mal»), en lloc de *malament*. Quan dos adverbis en *-ment* estan coordinats adopten l'estructura castellana: *quieta i serenament* (1907).

f) Locucions

f1) Locucions adverbials

Hi ha algunes mostres de la forma aglutinada *acàs* = *a cas*: *per si acàs* (1908), *si acàs* (1891), per bé que també en alguna ocasió es registra la forma correcta: *si de cas* (1908).

Altres locucions castellanques:

-*a no ser* (1890);

-*al menos* (4) (1895-1901), *ni més ni menos* (1893), *més o menos* (2) (1894), *ni molt menos* (1894);

-*pel demés / per lo demés* (1/8) (1899) (1897-1911), *per demés* (1899), en el sentit d'«és sobrer»;

-*en el fondo* (2) (1893-1895);

-*d'un modo* (3) (1901-1905), *en cert modo* (4) (1903-1911), *d'un modo o altre* (5) (1905-1910), *d'altre modo* (3) (1903-1911), *d'algun modo* (1911), *de tal modo* (1911), *de tots modos* (28) (1896-1911);
 -*pel moment* (1910) 'por el momento';
 -*per lo tant* (2) (1908);
 -*per supuesto* (1893).

f2) Locucions conjuntives

-«ajudar-la *en la mida* de les meves forces» (2) (1905-1911).
 -*des de que/què* (3) (1890-1911): «com que des de què vaig marxar».
 -*de modo que* (12) (1890-1911): «se van tirar una plantxa tremenda en les oposicions, de modo que ja van deixar córrer lo segon exercici».

f3) Locucions prepositives

-*en quant a* (15) (1895-1911): «en quant a lo que diuen».
 -*en relació a* (1) (1910): «en relació a la palpitació».

g) Preposicions

-*hasta* (1) (1891): «i hasta jo un dia vaig fer». Com indica Mariner Bigorra (211), aquesta preposició competeix igualitàriament amb *fins*; i és freqüent, com el mateix Maragall usa, en el sentit de 'fins i tot'.

h) Interjeccions i expressions

-*adiós* (1904): «Lo mal és que a vora del mar hi ha gent... "jo a vostè ja el coneixia pels seus escrits..." adió!»). En aquest cas sembla que més que expressió de comiat indiqui contrarietat o sorpresa.
 -*vamos* (1891): «està molt bé, vamos, està molt malament, amb valor exhortatiu».
 -*que és un contento* (1893): «ens anem espiritualitzant que és un contento».

4.3. Castellanismes de caràcter sintàctic

S'aprecia un nombre força reduït de castellanismes sintàctics, els quals es classifiquen com s'indica a continuació:

a) Casos en què la preposició no cau davant la conjunció:

-*'m'adono de què'*; *'m'alegro de què el llibre'* (18) (1903-1911), però també hi ha alguna solució amb caiguda de la preposició: «estic cert que no s'ho pendrà a mal» (1905);

-«es coneixeran en que aniran pels...»; «insisteixo en que et facis retratar» (2) (1894);
-«ha de servir d'estímul a què vostè treballi» (2) (1903).

b) Casos en els quals no es produeix un canvi de preposició:

-«m'entretinc en escriure una cosa» (1908); «s'esforcés en aixecar» (2) (1910-1911); «em refermo en treballar» (1903);
-«ja hem fet prou amb provar» (1904).

No s'usa la preposició *a* en les construccions següents:

-«hi hauria tant que dir» (1890-1907);
-«no hi ha res que fer»; «què té que veure això?»; «tenen que veure».

c) Casos de complement directe amb preposició (20) (1893-1911): «es consideri a Espanya»; «repugna a la meva naturalesa»; «beneixo a Déu»; «conèixer a la teva muller».

d) Casos en què no s'usa la forma *com a*: «jo com amic li repeteixo»; «com penyora» (3) (1902-1910).

e) Construccions de relatiu incorrectes: «mira de reüll al "senyor", al que vol disfrutar» (1890); «una gola de temps i peripècies qual fons no es podia obirar» (1890); «i de la que trobaràs els extractes» (1894); «que s'ha resolt en un bell equilibri nou quina expressió resulti enfortidora» (1902); «portem-los humilment la bona paraula en la que tinguem fe» (1904); «a la que de cor m'adhereixo» (1907); «per passions personals amb les que Catalunya no té res que veure» (1910); «i al que jo m'adhereixo de tot cor» (1911); per bé que hi ha alguna solució correcta, però: «obra inacabada a la qual volia posar tota la seva visió» (1905).

f) Ús del gerundi de posterioritat (2) (1910): «que es troba tan bé com jo li desitjo, restant sempre son amic afectíssim».

g) Ús de l'article davant l'infinitiu (1895-1911) (16): «me fa pena el pensar»; «m'hagi acceptat el parlar de la nostra poesia»; «que es proposi fortament l'estar bo»; «suspendia ara el fer l'"Avenç" l'edició isolada».

h) Manca d'ús de la conjunció *que* en oracions subordinades substantives (6): «al que penso conec» (1902); «com sembla faran» (1903); «l'article que em diu havia escrit» (1906); «que ja em sembla coneixia» (1910).

i) Ús d'estructures castellanés:

-*quant més* (1903-1911): «i aquests de joventut quant més tarden mellors solen ésser»; «quants més serem, més riurem».

-*tenir que*: «tinc que dir-li» (1) (1903).

-un ús particular de *junta(ment)*: «em deixà admirat per la seva claredat meravellosa junta amb la profunditat» (1910), potser pensant en la traducció del castellà 'junto'.

5. La cronologia dels castellanismes en les cartes de Joan Maragall

L'epistolari abraça el període comprès entre 1890 i 1911 i conté 397 cartes escrites en català. Òbviament, el caràcter i l'extensió de la correspondència són molt variables, però s'hi han comptabilitzat 995 castellanismes de tota mena, alguns repetits, que inclouen elements de tipus lèxic, sintàctic i morfològic. Sense repetir-los, en serien 536, i, concretament els de tipus lèxic arribarien als 257. La taula següent mostra el nombre de documents que Maragall redactà cada any i la xifra de castellanismes lèxics que s'hi han trobat:

	Documents	Castellanismes
1890	9	65
1891	6	16
1892	6	9
1893	11	24
1894	8	8
1895	8	7
1896	7	5
1897	4	4
1898	7	5
1899	11	8
1900	1	3
1901	5	3
1902	9	4
1903	39	17
1904	23	9
1905	27	8
1906	20	6
1907	33	6
1908	28	11
1909	25	5
1910	37	18
1911	37	14
s/d	2	2
Total	363	257

La xifra més elevada de castellanismes (65) apareix l'any 1890 en sols 9 cartes, que són les que tenen com a únic destinatari Antoni Roura. En general, en aquest textos l'estil és més col·loquial i més pròxim a un registre informal. En la resta de casos, no es pot dir que a partir d'una data determinada el nombre de castellanismes lèxics s'incrementi o disminueixi. De fet, hi ha factors que en podrien condicionar la presència i l'ús: el registre, el contingut i la temàtica tractats, la familiaritat amb el receptor, l'extensió del text, etc. És cert que els castellanismes s'incrementen quan hi ha un contacte més estret entre l'emissor i el destinatari.

Els castellanismes lèxics emprats per Maragall es poden comparar amb altres llistes de castellanismes que s'han publicat en diversos treballs. En relació amb una època contemporània a la del poeta, cal esmentar els estudis sobre els castellanismes d'Àngel Guimerà (Ginebra), de Narcís Oller (Ginebra; Navarro), de Josep Yxart (Perea, «Algunes observacions»), d'Irene Rocas (Perea, «Préstamos») i alguns dels que apareixen en el llibre d'actes del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (Colón «Notes»). Més endavant, al voltant dels anys cinquanta del segle passat, es poden contrastar amb els que foren recollits per Mariner Bigorra en el Camp de Tarragona. I, finalment, també es poden prendre en consideració els que fa constar Jordi Bruguera els anys vuitanta. Fins i tot, hi ha coincidència amb alguns que es registren en l'obra poètica del rector de Vallfogona (Moncunill), al segle XVII, fet que en constata l'antiguitat. S'indiquen a continuació els castellanismes coincidents:

Rector de Vallfogona (s. XVII) [39]: *ademés, alcançar, aplausos, arrepentir, asco, assombrat, bando, barato, bulto, casi, cego, contínuos, cuidado, despedir/despedita, ditxós, ensaig, enterros, ganància, gasto, gènero, gosar [gaudir], grave, hermós, índice, lograr, manto, modelo, modo, pagos, prendes, quarto, qüento, recato, regalo, retrato, ruidos, susto, tontería, tremendo.*

Josep Yxart (1883-1895) [38]: *acera, aconteixement, andén, atrassat, bando, carga, carinyo, conde, dato, descaro, desprecio, ditxós, empenyo, estreno, fastidi, fiera, folleto, gasto, grupo, hermós, modelo, modo, párrafos, plan, plasso, puesto, quarto, qüentos, rato, regalo, retrato, ruidos, sigle, silló, sombreros, terrenos, tomo, tonto.*

Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) [17]:¹⁴ *abandono, ambient, arreglo, assombrat, assunto, datos, desempeñada, dever, empleu, enterat, fetxa, folleto, gasto, hermós, plasso, punt d'apoio, terrenos.*

Irene Rocas (1910-1946) [43]: *abandono, abarcar, acera, acert, adelantat, pillo, alcançar, andén, aplasat, aterroritzats, averiguacions, bailarina, barato, bulto, calificada, campanilles, candeleros, encarinyat, cuidado, datos, despedir, dique, disfrutar, engorrós, ensajar, enterat, estupidès, fixo, gosar ('gaudir'), donar-se compte, manto, apurar, paro, permanèixer, plasso, punt d'apoio, quarto, cuarto, cuento, recados, retrassat, atontat, tubo.*

14 El nombre és reduït perquè no es tracta d'un treball de caràcter exhaustiu. S'ofereix sols una mostra dels més representatius.

Mariner Bigorra (1953) [118]: *abandono, abarcar, acera, aconteixement, adefesio, adelantat, adornos, agotament, ajedrez, alcançar, andén, ànimo, aparato, aplaçat, aplausos, apremi, arreglo, asco, assassinos, assunto, atrassat, averiguacions/averiguar, bando, barato, barco, brutos, bueno, bulto, calitat, campanilles, candeleros, cantitat, carga, carinyo/encarinyat, cego, ciervo, cobros, condes, cuidado, datos, desafios, descalabrats, descaro, desempenyada, despedir/despedita, destino, dever, empenyo, empleu, enterat, enterros, envios, escape, esparpento, estreno, fallo, fetxa, fiero, fondo, ganància, gasto, gènere, hasta, hermós/hermosament, hèroe, huelga, anglès, la seva querida, lata, lelo, lentes, lo saludo, lograr, manto, medi, modelo, modo, mono (adj.), apurar, nombrament, pagos, paro, petardo, pico, pillo, plan, pontífice, prendes, príncipes, puesto, punt d'apoio, cuarto, cuento, rato, rebeldia, recados, refrà, regalo, retràs, retrato, rumbo, sigle, silló, sombreros, susto, tabaco, tapete, teatro, telèfono, terrenos, tipo, tiro, tonteria/tonto, trasladar, tremendo, tubo, xasco, xino.*

Bruguera (1985) [17]:¹⁵ *acera, adió, bueno, bulto, carinyosa/carinyo, despedir/despedita, empenyo, engorrós, enterat, escape, gasto, grupo, apurar, cuarto, silló, susto, tonteria/tonto/atontat.*

6. Conclusions

Aquest estudi ha extret del corpus epistolar de Maragall els castellanismes lèxics, morfològics i sintàctics que l'autor va incorporar en els seus escrits en el període comprès entre 1890 i 1911. Es pot apreciar que la morfologia no està excessivament contaminada pel contacte amb el castellà, i, de fet, els fenòmens que s'observen: canvis de gènere per influència de la llengua veïna (*un calor, el xocolata*), l'influx de la llengua oral en la combinació de clítics (*li asseguro per li ho asseguro*), la flexió castellanitzada d'alguns verbs (*permaneixi, estés, favorescut*), l'ús de formes com ara *demés, luego, menos*, o locucions castellanitzades (*a no ser, per lo tant, des de que*) no difereix gaire del que es constata en el català actual.

El mateix s'esdevé en relació amb aspectes sintàctics, que és la part substancial de la llengua, i que es troba relativament poc influïda pel castellà. Novament, la manca de caiguda o de canvi de la preposició davant la conjunció, l'ús del complement directe amb preposició, construccions de relatiu incorrectes, la vacil·lació en l'ús de *com a* o la utilització d'algunes estructures castellanitzades són característiques pròpies de començament del període estudiat que, malauradament, tenen, en alguns casos, la seva continuïtat en el català d'avui.

És cert que hi ha castellanismes lèxics, però cal tenir en compte que la llengua catalana, en el moment en què Maragall compon la seva obra, i en particular, el seu epistolari, estava mancada d'un diccionari —i d'una gramàtica— de caràcter normatiu. El castellanismes més nombrosos i recurrents ordenats de manera decreixent són els següents: *modo* (en diverses locucions) (59), *lograr* (20), *ademés* (18), *menos* (i també en locucions) (17), *demés* (16), *sèrio* (14), *hermós* (10), *ambient* (9), *bueno* (8), *retrato* (8), *ànimo* (7), *aplaçar* (7), *fixo* (7), *puesto* (6), *trasladar* (6), *aturmentar* (5), *ciervo* (5), *despedir* (5), *rato/ratets* (5), *teatro* (5), *tonto* (5), *abandono* (4), *aconteixement* (4), *antes* (4), *carga* (4), *disfrutar* (4),

15 En aquest cas, també es tracta d'una selecció de termes.

donar compte (4), *grupo* (4), *regalo* (4), *xino* (4); *acert* (3), *ajedrez* (3), *barco* (3), *calitat* (3), *cuidado* (3), *empenyo* (3), *enterro* (3), *fetxa* (3), *grave* (3), *hèroe* (3), *huelga* (3), *qüento* (3), *recado* (3), *tiro* (3).

En conjunt, els castellanismes de Maragall són les mostres pròpies del període temporal en què va viure. Amb tot, l'objectiu de l'escriptor era crear una llengua catalana dignificada, i ho va aconseguir. Ben conscient de les dificultats escriu:

Aquesta dignificació ja està començada i va avançant. [...]

Tothom hi ajuda, perquè hi ha molt a fer i l'obra és dificultosa: s'ha de regenerar la literatura d'una llengua que no n'ha tingut fa molts segles, i que, mentrestant, ha estat influïda pel conreu literari i oficial exclusiu d'una altra (*Elogi* 89).

I el resultat d'aquesta influència s'ha manifestat, en l'escriptura epistolar de Maragall, com era previsible, en forma d'interferències, manlleus, calcs i canvis de codi.

Referències

Alcover, Antoni M. «¿*Boldró* o *grup*?». *Bolletí del diccionari de la llengua catalana*, vol. IX, p. 289-299, 1916-1917.

— «Notes Dialectals. Uns altres sinònims de *boldró*». *Bolletí del diccionari de la llengua catalana*, vol. IX, p. 337, 1916-1917.

— «Notes dialectals. Una nova clarícia del mot *boldró*». *Bolletí del diccionari de la llengua catalana*, vol. IX, p. 337-338, 1916-1917.

Bruguera, Jordi. *Història del lèxic català*. Enciclopèdia Catalana, 1985.

Casals, Glòria. «La llengua de Joan Maragall i la filologia». *Revista de Catalunya*, núm. 64, juny 1992, p. 134-145.

Colón, Germán. *El léxico catalán en la Rumania*. Gredos, 1976.

— «Reflexions sobre contrastos valencianoprincipatins». *Estudis de filologia catalana i romànica*. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, p. 133-146.

— «Notes sobre la llengua l'any 1906»- *El Primer Congrés Internacional de Llengua Catalana. Reflexos i projeccions*, ed. de M. P. Perea & Germà Colón Domènech. Universitat de Barcelona / Universitat Jaume I, 2006, p. 89-102.

Ginebra, Jordi. «Sobre el lèxic de l'obra teatral d'Àngel Guimerà». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. LIII [= Homenatge a Joseph Gulsoy / 1], 2006, p. 103-121.

Ginebra, Jordi; Navarro, Pere. «Les limitacions lingüístiques de Narcís Oller». *El segle romàntic. Actes*

del col·loqui Narcís Oller. Valls, 28, 29 i 30 de novembre de 1996. Cossetània, 1999, p. 89-106.

Maragall, Joan [EP 1] *Epistolari 1. Obres completes*, vol. IV. Sala Parés Llibreria, 1930.

— *Epistolari 2, Obres completes*, vol. IX. Sala Parés Llibreria, 1931.

— *Epistolari 3. Obres completes*, vol. XXIII. Sala Parés Llibreria, 1936.

— *Epistolari 4. Obres completes*, vol. XXIV. Sala Parés Llibreria, 1936.

— *Elogi de la paraula*. Ed. 62, 1978.

Mariner Bigorra, Sebastián. «Castellanismos léxicos en un habla local del Campo de Tarragona». *Boletín de la Academia de Buenas Letras de Barcelona*, núm. 25, 1953, p. 171-226.

Moll, Francesc de B. *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Moll, 1993.

Moncunill i Cirac, Lluís M. «Els castellanismes en la llengua poètica del rector de Vallfogona». *Quaderns de Vilaniu*, núm. 1, 1982, p. 31-43.

Perea, Maria Pilar «Algunes observacions sobre els dialectalismes i els castellanismes en l'obra de Josep Yxart». *Clau. Revista de Cultura*, núm. 1, 2000, p. 15-59.

— «Préstamos y barbarismos en un corpus autobiográfico femenino catalán de principios del siglo XXI». *Actes du XXVIIe Congrès International de linguistique et de philologie romanes (Nancy, 15-20 juillet 2013)*. Université de Lorraine, 2016, p. 171-182.

Diccionaris

DCVB = *Diccionari català-valencià-balear*. Accés en línia: <http://dcvb.iecat.net/>

DIEC2 = Institut d'Estudis Catalans. *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed., Ed. 62 / *Enciclopèdia Catalana*, 2007. Accés en línia: <http://dlc.iec.cat/>.

DLE = *Diccionario de la Lengua Española*. Accés en línia: <https://dle.rae.es/>

Enciclopèdia Catalana. Diccionari Castellano-Catalán. Enciclopèdia Catalana, 1992.

Fabra, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana*. Llibreria Catalònia, 1932.

Rebut el 24 de juliol de 2022
Acceptat el 30 d'octubre de 2022